

Проф. др Младен Бодирожа,
Економски факултет у Брчком

ОБИЉЕЖЈА МЕЂУНАРОДНЕ ЕКОНОМИЈЕ И ТРГОВИНЕ КРАЈЕМ 20. И ПОЧЕТКОМ 21. ВИЈЕКА

Резиме

У овом раду аутор анализира укупна свјетска економска и трговинска кретања, њихов развој од завршетка Другог свјетског рата, фазе обнове и реконструкције а затим последње деценије двадесетог и почетка двадесет и првог вијека, посебно земаља Западне Европе, Сјеверне Америке (САД, Канада), Јапана, као и једног броја земаља Источне Азије (Хонг Конг, Индоесзија, Јужна Кореја, Малезија, Сингапур, Тајван и Тајланд) и латинскоамеричког региона, Економски и трговински развој ових региона и земаља је у сталном успону, те су националне економије повезане путем разних облика и садржаја свјетских монетарних, финансијских и трговинских организација.

Констатовали смо да су последње деценије термини глобализација и интеграција (мегаинтеграција) ушли у заједничку употребу као убрзана перформанса са тенденцијом јачања и продубљивана међузависности у националним економијама. Осим тога, економске интеграције (Европска унија - ЕУ, Сјеверноамеричко удружење слободне трговине-НАФТА и др.) као и раст међународних робних фондова, савремена економска и трговинска кретања ,интезивирали су интерес све већег броја земаља свијета, посебно најразвијенијих, за међународну економију. Наиме, све је присутније увјерење да глобална, па, на извјестан начин, и нова економија (међународна економија), захтијева комплекснији приступ новим анализама, све с циљем како би се разумјели догађаји, специфичности и прилике у садашњости и назирали токови будућих економских кретања.

Кључне ријечи: глобализација, бизнис, инвестиције, економски и трговински савези, мегаинтеграције, реконструкција, рестрикције, регион, капитал, економска криза, међузависност.

THE REMARKS OF INTERNATIONAL ECONOMY AND TRADE AT THE END OF THE 20th AND BEGINING OF 21st

Abstract

In this article author analyses general world economic and trade movements, their developmet since beginning of the World War II, the phases of reconstruction, followed by the last decades of the 20th and beginning of the 21th century. Especially countries of the Western Europe. North America (USA, Canada), Japan, as well as many east asia countries (Hosg Kong, Indonesia, South K.orea, Malasya, Singapur, Taiwan and Thailand) and latin- american region.

We see that themс such as globalisation, integration, and megaintegration have become comonly used as a accelerated performance with tendencv of increasing and deepening thies among nacional

economies.

Also, economic integrations (EU, NAFTA etc.), as well as growth of international goods, funds, modern economic and trade movements, have intensified the interest of an increasing number of the countries, especially the most developed ones.

It is more and more present that global, new international economy in a way requires more complex approach towards new analysis, and all with the goal to understand events, specifics, and happenings in the present and see the future of the economic developments.

Key words: globalisation, business, investment, economic and trade union, reconstruction, restriction, region, capital, interdependency.

УВОД

У оквиру насловљене теме, предмет наше анализе је покушај објашњења нових кретања елемената и појава у међународној економији и трговини.

Претходно ће се укратко, више у смислу појмовног и историјског прилаза, дати нека од традиционалних обиљежја која су још увијек релевантна. Затим слиједи анализа савремених токова у међународним економским односима, као и правац њиховог кретања у наредном периоду. То ће се односити, прије свега, на питања:

Раст и обим свјетске трговине уопште и по појединим земљама и регионима, Обим свјетске трговине роба и услуга, Глобални трговински приказ крајем 20, и почетком 21. вијека, те глобална интеграција, трговина и инвестиција у међународној трговини, Мјесто и улога међународних, монетарних, финансијских и трговинских организација, затим регионални економски трговински савези и споразуми и уопште значај, мјесто и улога међународних инвестиција.

Извоз као значајан фактор за поједине земље и регионе, посебно у Источној Азији и Латинској Америци, те дезинтеграција бивших социјалистичких земаља, истовремено њихова интеграција у свјетски економски и трговински систем и др.

САВРЕМЕНА ОБИЉЕЖЈА МЕЂУНАРОДНИХ ЕКОНОМСКИХ И ТРГОВИНСКИХ ОДНОСА

Посматрајући укупна свјетска економска и трговинска кретања и њихов развој од завршетка Другог свјетског рата и фазе обнове и реконструкције а затим убрзани развој до 2001. године, посебно земаља Западне Европе, Сјеверне Америке (САД и Канада), Јапана као и једног броја земаља Источне Азије (Хонг Конг, Индонезија, Јужна Кореја, Малезија, Сингапур. Тајван и Тајланд) и латинскоамеричког региона уочавамо да је економски и трговински развој ових земаља у сталном успону.

Међутим, у последње три деценије 20. вијека долазило је и до више економских криза, застоја и пада у привредном развоју свијета (посебно у појединим регионима) као што су :1. Нафтна криза седамдесетих годииа, 2. Прецијењеност америчког долара средином осамдесетих, 3. Почетак дужничке кризе у 1982. години, 4. Шпекулације против европског монетарног система у 1992. години и 5. Економска криза из 1997. године која је погодила Источиу Азију, која је почела на Тајланду, а затим је захватила Индоиезију, Малезију, Филипине, Јужиу Кореју и друге земље региона.

Сва ова и друга кретања у међународној економији и трговини у свјетској привреди подстакла су бројне промјене усмјерене ка глобалном економском и трговинском опоравтку и финансијској стабилности.

Сваки од ових догађаја је, уједно, недвосмислен подсјетник на чињенице по којима су националне економије повезане путем веома разгранате мреже економских, трговинских и финансијских односа.

Или, ако пак посматрамо укупни раст свјетске трговине од 1945. године, тј. од завршетка Другог свјетског рата, очито је да је свјетска (тј. међународна) трговина биљежила неупоредиво бржи раст у односу на укупан свјетски оутпут, као еквивалент за исказивање (раста) свјетског дохотка. Наиме, доходак је растао 6 пута у другој половини 20. вијека, док је свјетска (међународна) трговина у овом периоду исказивала двоструко већи пораст.

У том смислу, једна од посебних карактеристика када су у питању значај и улога међународне трговине у националним (државним) економијама, је унравно у њеном извозу + увозу, који се дијели са бруто националним производом.²⁵

Увоз + Извоз / БНП

Повећање раста тражње у једном броју земаља Западне Европе је у контрасту са слабљењем глобалне привреде у 1998. Години. Ово је, истовремено, условило експанзију увоза у том периоду, који је први пут од 1992. године надмашио регионалну стопу раста извоза. Овим је увоз у валутним терминима повећан на 5% и био је скоро приближан експанзији забиљеженој у Сјеверној и Латинској Америци у посљедњој деценији 20. вијека. Наиме, учешће Западне Европе у свјетској трговини опоравило се након знатног пада између 1990. и 1997. године. Затим је у овом времену увоз комерцијалних услуга повећан за 4% у 1998. години, а комерцијални извоз за 3%.

Што се пак тиче односа између трговине и оутпута у привредама земаља у транзицији у текућим годинама, била је иста карактеристика као између других региона. Осим тога, успоравање укупне економске активности, укључујући и смањење регионалног оутпута у текућим годинама био је исто тако укомпонован са стопама раста извоза и увоза изнад глобалног свјетског просјека. Међутим, битно је истаћи чињеницу по којој се трговински увоз ширио знатно брже у односу на свјетску трговину која је била више базирана према реалној номинално доларској вриједности.

Затим, снажан развој економије и привреде САД стимулисао је унутар Сјеверноамеричког удружења слободне трговине НАФТА, трговину и подржавао извоз и оутпут у другим регионима. Тако је трговински увоз земаља чланица НАФТА (САД, Канада и Мексико) имао пораст за 10.5% у 1997. години, што је, уједно, био и највећи раст од свихосталих региона у свијету. Ове наше

²⁵ БНП је тржишна вриједност роба и услуга произведених у текућој години унутар земље. С тим у вези увоз и извоз нису једини критеријуми по којима би се могао доносити релевантан закључак о висини БНП, односно важности међународне економије услед тога што су интегрисане међународне економије кретањем роба и капитала више повезане преко роба и услуга.

констатације јасно илуструје сљедећа табела.

Табела бр. 1: Раст обима свјетске трговине по изабраним регионима 1990 - 2000. године

ИЗВОЗ				РЕГИОН	УВОЗ			
Просјек 1990-95.	1996.	1997.	1998.		Просјек 1990-95.	1996.	1997.	1998.
6,0	5,5	10,5	3,5	Свијет	6,5	6,0	9,5	4,0
7,0	6,0	11,0	3,0	Сјеверна Америка ²⁶	7,0	5,5	13,0	10,5
8,0	11,0	11,0	6,5	Латинска Америка	12,0	8,5	22,0	9,5
5,5	5,5	9,5	5,0	Европска унија	4,5	5,0	7,0	7,5
5,0	6,5	12,5	10,0	Економије у транзицији	2,5	16,0	7,0	10,0
7,5	5,0	13,0	1,0	Азија	10,5	6,0	6,0	-8,5
1,5	1,0	12,0	-1,5	Јапан	6,5	5,5	5,5	-5,5
11,5	7,5	11,5	2,0	Шест источноазијских Земаља ²⁷				

Извор: ММФ, процјене Међународне финансијске статистике и Секретаријата Свјетске трговинске организације.

Као што се види, успоравање раста свјетске трговине, односно оутпута није било прекинуто ни крајем 1998. године. Исто тако многе занадноевропске земље у овом периоду региструју слабљење својих економских перформанси, док је, у исто вријеме, привреда САД почела да исказује позитивне резултате.

²⁶ 26 Канада и САД

²⁷ Кина, Хонг Конг, Малезија, Кореја, Сингапур и Тајланд.

Напомена: Услед недостатка адекватних података за Африку и Срељњи Исток, ови региони су према одговарајућим процјенама укључени у укупан свјетски обим.

На бази овог успореног раста аутпута установили смо да се свјетска трговинска експанзија значајније разликовала од 3,5% из 1998. године у односу на претходних шест година.

Међутим, посматрајући америчку привреду у периоду од 1992. До 1998.године, према сљедећим показатељима види се да она исказује непрекидни раст за посматрани период од девет година тј. од изласка из рацесије 1992. године, што представља својеврстан рекорд, мада су САД у овом периоду забиљежиле знатан пад незапослености, успоравање инфлације, али и смањење приватне штедње:

Табела бр. 2; Америчка привреда у периоду од 1992. до 1999. године

Година	БНП	Незапосленост	Штедња	Инфлација
1992	3,3	7,5	8,7	3,0
1993	2,4	6,9	7,1	3,0
1994	4,0	6,1	6,1	2,6
1995	2,7	5,6	5,6	2,8
1996	3,7	5,4	4,8	3,0
1997	4,5	4,9	4,5	2,3
1998	4,3	4,5	3,7	1,6
1999	4,0	4,1	2,2	2,7

Извор: Министарство трговине СРЈ, Београд, 2000. године²⁸

У претходној табели презентирани су подаци у процентуалним показатељима годишње стопе раста бруто националног производа (БНП), стопе незапослености у односу на радно активно становништво, као и стопа приватне штедње у поређењу са расположивим приходима и годишње стопе инфлације.

²⁸ Проф. Др И. Бегић, Економска политика, Сарајево, 1998, стр. 157.

КРЕТАЊЕ РАДА И КАПИТАЛА

У односу на интегровану извозну и увозну компоненту, тј. кретање преко државних граница радне снаге, капитала и услуга, фактор је опште покретљивости и истовремено, индикатор и основна карактеристика економских интеграција. Наиме, чињеница је да националне економије сваки дан постају све више међузависне, а рад и капитал се неупоредиво лакше крећу преко државних, односно међународних граница у односу на ранији период. Ову нашу тврдњу доказујемо примјером по коме је 1890. године приближно 14.5% становништва САД било рођено у иностранству, док је тај проценат у деведесетим годинама прошлог вијека смањен на 8%.

Осим тога, на почетку 20. вијека многе државе су имале отворена врата за имиграциону политику и пасошку контролу, те имиграционе визе, док су радне дозволе биле занемарљиве с обзиром на њихов знатан број. Међутим, током двадесетих година прошлог вијека један број земаља ограничио је имиграцију, тако да су и САД посебним законом имиграцију свеле на најмању могућу мјеру, што је узроковало последицом опадања мобилности рада. Рестрикције о радној снази трајале су до 1960. године, када су успједиле промјене имиграционих закона, које су поново стимулисале стране држављање да имигрирају, посебно у САД, затим развијене земље Западне Европе и у Аустралију, али бројчано много мање у односу на претходни период, то јест деведесетих година XIX вијека.

Што се пак тиче кретања капитала, мјерење је неупоредиво теже, у односу на рад, јер постоји више начина мјерења токова капитала. Но, кад ФДИ²⁹ представља прекогранични ток капитала ради куповине земље и бизниса, то је дугорочни улог и мање представља издатак из земље на краткорочне сврхе. Осим тога ми вршимо упоредбу данашњих трендова мобилности капитала са онима који су били актуелни вијек раније и, при тим поређењима, обавезни смо имати у виду два следећа аспекта: прво, чињеницу од када постоји посебно свјетско

²⁹ Стране директне инвестиције (ФДИ) су куповина имовине или бизниса од стране иностране компаније или појединца. То може бити спољно (грађани или бизнисмени у домаћој земљи купују вриједност у иностраној земљи) или унутрашње улагање (странци купују вриједност у домаћој земљи) и сл.

тржиште капитала, у том смислу, инвестиционе стопе (инвестиције/БНП) у конкретној, датој земљи не би требало да се доводе у корелацију са стопама штедњи. Ово, уједно, значи да ће капитал тећи у земљи нудећи при томе највише стопе враћања (тј. осигуравајући ризик), док, на другој страни, истовремено, постоји обиље капитала у земљама високог прихода и релативна оскудица у земљама у развоју, те је реално очекивати прилагођавање високом ризику за враћање у земље у развоју.

Истина је, међутим, да је ниво инвестирања у једној земљи у високој корелацији са нивоом штедње, односно да земље са ниским нивоом штедње имају истовремено и ниске инвестиционе нивое и обратно. Према томе, националне стопе штедње су далеко значајнија одредница за државне инвестиције у односу на свјетско тржиште капитала. Затим, токови капитала на крају 19. вијека такође су повећани кроз енормну тражњу капитала, посебно из два региона и то из Европе (посебно западних земаља) а, прије свих, Велике Британије и другог региона Сјеверне Америке (САД), гдје је била у току индустријска револуција. У исто вријеме развој финансијских тржишних институција, као нпр. мјенице и робне размјене уопште допринијеле су расту тржишта капитала и токова капитала. Даље, крајем 19. и почетком 20. вијека Велика Британија је била највећи снабдјевач капитала у свијету, јер је годишње снабдјевала свјетско тржиште капитала са 5 до 10% свог БНП. Већина земаља са великим обимом и токовима страних инвестиција (све врсте) ријетко дају више од 2 до 3% (нето) свог БНП свјетском тржишту капитала. Осим тога, мобилност рада и трговинских токова и мобилност капитала је исто тако била редуцирана усљед два свјетска рата и Велике економске кризе 1929- 1932. године.

Четири су главна обиљежја (кретања) токова капитала на крају 20. вијека.

Прво, по коме је неупорядиво више финансијских инструмената иа располагању у односу на стање које је било карактеристично за 19. вијек, а већина ових, посебно финансијских инструмената, су комплекснији а и специјализованији. У ствари, они су резултат константних финансијских иновација и нових захтјева,

те све више су у функцији отворене и глобалне³⁰ економије.

Друго обиљежје, у одиосу на прву је што су укупни токови капитала у садашњој фази, вјероватно, мањи (у односу на стварну могућу мјеру више привреда). Тако, према подацима банке за међународне зајмове (БИС) у Женеви, дневне стране мјењачке трансакције у 1995. години су износиле 1.2 трилиона долара, док су у 1973. години биле само 5 милијарди долара. Додатно ииостране мјењачке трансакције које се обављају преко граничне продаје и куповине залиха и мјеница од заједничких фондова, пензионих фондова, индивидуалних инвеститора су порасле до енормних износа.

Затим, повећање финансијских трансакција укључујући ту и замјене новца су трећи фактор и односи се на фиксирани стандарде курса валута који су важали све до шездесетих година XX вијека.

Четврта основна карактеристика односи се на стране финансијске трансакције које су у значајнијој мјери смањене. С тим у вези економски експерти се најчешће позивају на цијене које се формирају по основама расположивих тржишних информација, преговарачких и исфорсираних аранжмана (ако је потребно), као и трансакционих цијена. У сваком случају, оне су важан, ако не и најважнији дио сваке пословне цијене без обзира да ли су чиста домаћа или су укључена у састав неке транснационалне или мултинационалне компаније по било ком основу на страна тржишта. Из разлога честе велике удаљености (те разлика у култури, законима, језику и сл.). трансакциона цијена је уобичајено

³⁰ Глобализација је феномен који степен глобалне интеракције повећава до таквог нивоа на коме примарни ефекти и посљедица доводе до безбројних промјена. Осим тога, глобализација је проузрокована од стране три основна фактора: технолошке, политичке и економске глобализације. Ова три основна покретача довела су до покретања процеса глобализације у којем се смањује утицај географске раздаљине на успостављање и одржавање прекограничне размјене, као и успостављање економских, политичких и друштвенокултурних односа упоркос великим географским раздаљинама. Људи постају свјесни ових чињеница, стварају се мреже односа и међузависности широм свијета.

Глобализација није искључиво негативна појава. Она истовремено повезује људе и доприноси развоју нових система глобалног управљања и развоја глобалног цивилног друштва.

већа на међународним тржиштима у односу на цијене које су формиране на домаћем тржишту. То је један од узрока што крајем 20. и почетком 21. вијека ниже цијене трансакција за стране инвестиције уједно значе и то да је неупоредиво јефтиније покретати капитал преко међународних граница.

Уз претходну констатацију да су почев од седамдесетих година, а посебно, иза осамдесетих година ниже транснационалне цијене³¹ значајно повећале токове (посебно финансијског) капитала.

Осим тога, у одређеним фазама осјетно је неуједначено (према интензитету) кретање финансијског капитала из појединих националних тржишта, што се од једног броја економских експерата оцјењује као нова карактеристика и нова (кретања) специфична и све значајнија улога међународне економије. Ту неуједначеност (мисли се на кретање капитала) најчешће узрокују разни спекулативни³² ексцеси као и неконтролисано инвестирање, што често има за последицу губитак капитала, банкротство и сл. То је једна од основних карактеристика новог времена, мада скоро идентичне примјере налазимо још крајем 16. вијека, а постоји и оправдано вјеровање још и даље у прошлост за које досадашња историја има бројне примјере.

³¹ Транснационалне цијене су цијене везане за добијање тржишних информација, преговарања и трансакцијама и форсирања услова аранжмана.

³² Када бисмо претензије да дамо наш суд о томе зашто су се у посматраном периоду дешавали разни спекулативни ексцеси истакли бисмо слиједећа два аргумента. Први је настојање ширих слојева народа да што прије дођу до великог богатства, што ће свакако и даље бити један од основних узрока што ће свијет (посебно развијени) наставити све интензивнију „трку“ за капиталом, па према томе и спекулативним ексцесима. Други аргумент је један од изазова за стварање адекватне и савремене економске политике, а тиме и сузбијање ове врсте ексцеса и то без последица и рушења корисних врста и облика међународних и националних токова капитала.

ГЛОБАЛНА ИНТЕГРАЦИЈА У ПЕРСПЕКТИВИ

Констатација да се крајем 20. и почетком 21. вијека већина земаља свијета, посебно најразвијенијих земаља Запада са водећом САД, суочава са **ером** глобализације, је истииита. Затим, трговина мјерена кроз призму отворености је за око 50% значајнија за најразвијеније привреде свијета. Рад је, као што смо претходно утврдили, мање мобилан него у цјелокупној ранијој историји, док је капитал нешто мобилнији. Осим тога, цијене на миогим страним тржиштима теже да буду што уједначеније иако увијек има значајнијих разлика (у државама Европе, Јапана и САД).

Мада је период брзог приближавања више карактеристичан за крај 19. и у првој половини 20. вијека **то се** пред нас поставља **једно** фундамеитално питање: Да ли је и нешто различито у садашњој (почетком 21. вијека) модерној економији у односу на обим токова капитала и раста износа трговине у односу на претходни период? Наш одговор је у том смислу потврдан.

УЛОГА МЕЂУНАРОДНИХ ИНСТИТУЦИЈА

Још у току и након завршетка Другог свјетског рата земље побједнице (савезници) Велика Британија, Француска, САД (изузимајући СССР, који се из политичких. разлога динстанцирао) и др. биле су иницијатори и ствараоци међународних организација као што су ММФ - Међународни монетарни фонд, ИБРД - Међународна банка за обнову и развој, односно Свјетска банка, ГАТТ - Општи споразум о царинама и трговини, Свјетска трговииска организација (почела с радом 1995. године, израсла из ГАТТ-а) и бројне мање организације, којима је дата активна улога у конципирању и одржавању међународне економије и политике стабилности у свијету.

Иако ствараоци ових организација нису имали потпуну визију промјена које би свестрано дефинисале обиљежја за међународну економију, током следећих 50 година ове институције од свог оснивања играју значајну и одлучујућу улогу као форум за идентификовање појава у свјетском монетарном, финансијском и трговинском систему.

У том смислу поменуте међународне организације и поред свих тешкоћа и сложених услова у којима дјелују (посебно крајем прошлог и почетком 21. вијека), су нови и основни чиниоци у укупним међународним економским и трговинским односима, у којим се уочавају не само повећање броја појава већ и смјер њиховог кретања у наредном периоду.

Осим тога, у неким случајевима дошли смо до одговарајућих закључака по којим међународна економија обезбјеђује лако разумљив метод анализе за разумијевање појава, док су у другим случајевима теме обухватне, многостране и интердисциплинарне. То, уједно, значи да интернационална (међународна) економија не полаже право на завршну ријеч као и суд о тим појавама.

Међутим, ми ћемо се у наставку ограничити, према нашем слободном, опредјељењу на разматрање основних обиљежја и појава које су карактеристичне за садашњу фазу развоја у међународној економији.

Прво питање које се пред нас поставља је: Зашто је међународна трговина пожељна? То је, уједно, и старо и ново питање које на извјестан начин контролише сваку нову генерацију. Мада много људи данас сумња у међународну трговину, има и оних који вјерују у њену корист. Међутим, економске анализе јасно доказују да корист (добит) од међународне трговине премашује цијену и ту лежи основни разлог што ефективно сви економисти подржавају отворено тржиште и повећање трговине.

РЕГИОНАЛНЕ ЕКОНОМСКЕ (И ТРГОВИНСКЕ) ИНТЕГРАЦИЈЕ

Последњих деценија 20. и почетком 21. вијека међународна економија постаје све више интегрисана, посебно у два региона и то западноевропски и сјеверноамерички регион. Већи број економских баријера које су дијелиле њихове земље кренуле су у правцу ширења тј. формирања економских, па и политичких унија. Уз напомену да овај процес доживљава своју ренесансу након завршетка Другог свјетског рата и то, прије свега, у Европи, а, касније, као што ћемо видјети, и у другим посебно развијеним регионима свијета. Да подсетимо да су развијене земље још 25. марта 1957. године Римским уговором основале

Европску економску заједницу (ЕЕЗ), која је касније иза седамдесетих година XX вијека преименована у Европску заједницу.

Затим, након више од три деценије у Мастрихту у Холандији, 1991. Године. усвојен је нови уговор, који је након ратификације октобра 1993. године од чланица Европске заједнице (њих 12), сгворио чврсту основу за прерастање Европске заједнице у Европску унију ЕУ, ступио је на снагу почетком 1994. године. Број земаља чланица почетком 2001. године порастао је на 15 економски најразвијенијих земаља Европе: Белгија, Холандија, Луксембург, Италија, Француска, Немачка, Велика Британија. Ирска, Данска, Грчка, Шпанија, Португал, Аустрија, Финска и Шведска.

Друга, а уједно највећа економска интеграција створена је са имплементацијом Сјеверноамеричког удружења слободне трговине НАФТА у 1994. години, којим су САД, Канада и Мексико трасирале пут према зони слободне трговине. Затим, највеће земље пацифичког базена укључујући Кију, Јапан и САД, усвојиле су споразум према којем регион Пацифика треба да постане посебан регион слободне трговине до 2020. године.

У овом ангажовању нарочито су активне САД које су, поред осталих активности, у првој половини (мају) 2001. године биле иницијатори одржаног свеамеричког тзв. Самита у Квебеку (Канада) на коме су учествовале све државе Сјеверне, Средње и Јужне Америке, њих 34, сем Кубе, са намјером да се на америчком континенту формира зона слободне трговине.

Поред истакнутих регионалних економских и трговинских интеграција постоје скоро идентичне интеграције формиране у латинскоамеричком региону, Африци и Азији. Међутим, оно што је посебно карактеристично и значајно да у посљедње вријеме земље са врло различитим правним системима, производним стандардима, доходовним нивоима, разликама у њиховим економским, друштвеним и политичким системима и сл. проналазе свој вишеструк економски, трговински, па и политички интерес за приступ једној од претходних интеграционих организација, са увјерењем да је то начин и пут њиховог укључивања у савремене међународне економске и трговинске токове.

Сљедећа обиљежја, односно нове појаве у међународној економији односе се на: заштиту од трговине, запослење и зараде, мјесто и улогу међународних институција и Резолуцију о трговинским коифликтима. У овом последњем питању поента се даје на систем организације и највеће одговорности у домену рјешавања трговинских споразума и конфликта, у коме пресудан значај и улогу има Свјетска трговинска организација, која дјелује од 1995. године од када се преобразила, односно трансформисала из ГАТТ-а, који је створен послје Другог свјетског рата. Затим, слиједе појаве међународне трансмисије локалних нестабилности, кризе и реформе у Латинској Америци, те извоз као водећи фактор развоја у Источној Азији.

ДЕЗИНТЕГРАЦИЈА БИВШИХ (СОЦИЈАЛИСТИЧКИХ ЗЕМАЉА И ЊИХОВА ИНТЕГРАЦИЈА У СВЈЕТСКИ ЕКОНОМСКИ (ТРЖИШНИ) И ТРГОВИНСКИ СИСТЕМ

Једанаест година прије рушења берлинског зида 1989. године, Кина је почела у 1978. години да се полако окреће ка тржишно оријентисаној привреди. Тај процес је био више постепен, него када је ријеч о процесима који се одвијају у Централној и Источној Европи. Затим, ова земља енормне величине има могућности да рачуна више на своје домаће тржиште, уз истовремену мању зависност у односу на инострано трговинско тржиште.

Друго, прије почетка транзиције у капитализам, привреде Централне и Источне Европе и претходни Совјетски Савез били су интегрисани преко административног планирања у одговарајуће савезе као што су СЕВ и др. Тржиште је играло малу или скоро безначајну улогу у стварању важећег трговинског модела.

Након распада СССР 1991. године и СФР Југославије почетком 1992. године, земље Источне и Централне Европе крећу се у правцу развијених земаља Западне Европе и, истовремено, ове земље све интензивније развијају трговинске и друге односе са земљама чланицама Европске уније припремајући се за улазак у Европску унију уз непосредно прилагођавање промјенама свог економског и политичког система, што представља један од озбилнијих изазова. И уколико ове земље буду успјешније проводиле тржишне реформе усклађене са правилима и принципима свјетске тржишне економије, овај процес ће се све

више продубљавати, односно убрзавати ка интеграцији у чланство Европске уније. Али, сигурноје једно да многе од ових земаља чека дужи период транзиције, прије него што уистину постану тржишне економије.

ЗАКЉУЧАК

На основу претходно изложеног можемо закључити сљедеће:

Прво, да је повећан интерес за међународну економију све интензивнији без обзира да ли је ријеч о привредно најразвијенијим земљама свијета, средње развијеним, привредама у транзицији, земљама у развоју и неразвијеним земљама.

Друго, да се свјетска економија и привреда опоравила од регионалних криза из друге половине 90-их година (азијска криза из 1997. године и др.) и почетком 21. вијека региструје раст,

Треће, да је међународна економија у садашњој фази неупоредиво више интегрисана у међунационалним (државним) економијама и да је глобална економска (па на извјестан начин, и политичка и војна) интеграција већа и комплекснија него било када у досадашњој историји, али и то да је још увијек мање извјесна него што то може изгледати. Сви они вјерују (земље свијета) да следећа тзв. глобална, односно на извјестан начин и нова економија, захтијева нови приступ и нове анализе како би се разумјели догађаји и прилике у садашњој фази и назирао могући смјер њиховог кретања у наредном времену.

Четврто, чињеница је да је ријеч глобализација крајем 20. и почетком 21. вијека постала најчешће употребљавана ријеч у науци, публицистици, економији и сл. То, уједно, у овом времену изражава развојни мегатренд и дух наступајућег доба, а глобализам представља неоимперијални пројекат уређивања међународних односа у функцији снага новог свјетског поретка (тековине треће и четврте научнотехнолошке револуције) отварајући при томе пут мегаинтеграцији производних снага човјечанства, њиховом повезивању и уједињавању. Ово се посебно односи на хинзовске транснационалне компаније које имају за циљ, планетарну доминацију у савременом свијету.

ЛИТЕРАТУРА

1. Адамовић, Љубиша; „Међународни економски односи-савремене тендеције”, Институт за тржишна истраживања, Савремена администрација, Београд, 1984.
2. Адамовић, Љубиша: “Теорија међународне трговине”, Савремена администрација, Београд, 1990.
3. Ацин Ђурица и Тасић, Антоније: "Међународни економски односи", Пигмалион, Нови Сад, 1992.
4. Ацин – Сигулински, Станислава: " Менаџмент у међународној трговини” Пигмалион, Нови Сад, 1999.
5. Бабић; Мате: ” Међународна економија, Мате доо, Загреб, 1996.
6. Baldwin, E. Robert “Nontariff Distortions of International Trade“, The Brookings Institution, Washington,1970.
7. Бодирожа, Младен и Ацин, Ђурка: п'Међународна економија', Економски факултет, Брчко, 2000,
8. Ковачевић, Млађен; "Фактори конкурентности југословенског извоза”, ПФВ Економика, Београд,1973.
9. Ковачевић, Стево: "Европска економска заједница и свјетска трговина", Научна књига, Београд, 1991.
10. Richardson,J.D. :”Understanding International Economics“, Little Brown,Boston 1980.
11. Root, Franclyn: „International Trade Investment“, Sout Western Publishing, Dallas, USA, 1990. Walter,I.,Areskoug,K.:“International Economics, Third Edition“, John Willey and Sons, 1981.
12. World Bank: “World Development Report,1997“, Washington, 1997.